

אבל לפירוש התוספות [ירש"י], שהגמרא דימתה את יציאת הקידושין עצמה ליציאת האמה, מובן שהגמרא מקשה שאין היציאות דומות זו לזו.⁽⁹¹⁾

זרע פסול מנין

[הבריייתא שואלת על כהנת שהיתה נשואה לישראל ומת, ויש לה זרע פסול ממנו, מנין שאותו הזרע פוסלה מלאכול בתרומה].

אומר ר"י: בזרע זרעה פסול קאמר, ולא בזרע ממש.

וראיה לדבר: דהא – שהרי אם יש לה זרע פסול, כגון ממזר, בהכרח שהיא נבעלה לפסול לה. וכיון שנבעלה לפסול לה הדין הוא שאותה בעילה פסלה אותה מן הכהונה, ולא תאכל עוד בתרומה אפילו אם אין לה זרע פסול כלל.

הילכך, ליכא [אין] לפרש שהבריייתא מדברת בזרע פסול ממש, אלא בזרע זרעה [שהיא לא נבעלה לפסול לה, ואין אפשרות לפסלה אלא מחמת הזרע].

בא זה ולימד על זה

[רבה מבאר שהתורה הוצרכה לומר שהאמה יוצאת בימי הנערות ואף בימי הבגרות משום שבא זה ולימד על זה].

פירושו: אי לא כתב המקרא אלא חד [רק "חנם", או רק "אין כסף"], אזי הוי מוקמי ליה – היינו מעמידים את דברי הפסוק במה שנראה יותר להעמידו, דהיינו בגרות.⁽⁹²⁾

ומקשים תוספות: ואם תאמר: ולמה לי "ויצאה חנם" כדי ללמוד מכאן על "אין כסף", שמדובר בו בימי נערות?

הא הרי על כרחך, לא הוה מצינן לאוקמי, הרי לא היינו יכולים להעמיד את "אין כסף" בבגרות, אלא רק בנערות, וכדלהלן:

יציאה זכוותה קא ממעט.

פירש ר"ח: את יציאת הבת מהאב בקידושין, מיציאת האמה העבריה מן האדון, שהוא בעת נעורים, הכתוב ממעט.

כשם שביציאת האמה מדובר בנערה, כך אף כאן בקידושין מדובר בנערה.

אך התוספות דוחים את פירוש ר"ח, ואומרים:

מיהו, אבל מהסוגיא, לא משמע כלל שהוא צריך ללמוד דביום נערות מיירי [מדובר].

אלא מנלן דכסף דאביה הוי [שהרי זו השאלה שהגמרא שאלה לעיל על רב שהביא את הפסוק "ויצאה חנם"].⁽⁹⁰⁾

ולכן, מפרשים התוספות את הגמרא באופן אחר [כפירוש רש"י]:

ונראה לפרש: יציאה זכוותה – כגון ברשות אדון, אם היה שם כסף בשעה שהאמה יוצאת ממנו, אז היה האב נותן אותו לאדון שיצאה ממנו [פיצוי על כך שיוצאת מרשותו].

וכמו כן כאן בקידושי הנערה, שיש כסף ביציאתה מרשות אב [שעל ידי הקידושין הבת יוצאת מרשות אביה], הכסף דאביה הוי.

ומביאים התוספות ראיה לפירושם –

וכן משמע לשון הקושיא, שהגמרא מקשה מיד: "והא לא דמיא האי יציאה להאי יציאה" [הרי יציאת הקידושין אינה דומה ליציאת האמה, שהרי הקידושין אינם מוציאים לגמרי מרשות האב!].

ולדעת ר"ח הקושיא אינה מובנת, שהרי הגמרא מדמה את זמן יציאת הקידושין לזמן יציאת האמה, ואם כן, מה בכך שהיציאה עצמה אינה דומה!?

שבאמה לא נאמר "אין לו כסף" אלא "אין כסף", כמו שפירש רש"י לעיל ג ב ד"ה ואימא לדידה.

91. מהרש"א. ועיין שם.

92. מדוע יותר נראה לפרש את דברי הפסוק שהיא יוצאת בבגרות? נראה שטעם הדבר הוא, מפני שלא התפרש בתורה בפירוש מתי היא יוצאת, ומצאנו שהבת יוצאת מרשות אביה בבגרותה, שמכאן ואילך אינו זכאי במעשה ידיה ובקנסה. [כמבואר במסכת כתובות לט א], ומסתבר שאף מרשות האדון הבת יוצאת בימי הבגרות.

את עצמה, אלא שהכסף שייך לאב, והוא כדעת ריש לקיש להלן מג ב. וכן מבואר בתוספות הרא"ש. אבל מדברי הרמב"ן בשם תוספות משמע שהקושיא היא שכאשר הנערה מקדשת את עצמה, יהיו קידושיה קידושין. ולפי זה, היה פשוט לגמרא שאין הנערה יכולה לקדש את עצמה, וכדעת רבי יוחנן. והגמרא שואלת מנין לנו זאת. אילת השחר. [ועיין מה שצינו בהערה 45 על הגמרא].

90. לדעת תוספות, כנראה היה פשוט לגמרא כסברת ר"ח, שיציאת קידושין היא בימי נערות, כשם שהפסוק ויצאה חנם מדבר על ימי נערות, [וכן מוכח להלן בתוספות ד"ה בא. וכדלהלן הערה 93]. אלא הגמרא סברה כי יתכן שהכסף שייך לה עצמה, [משום

ואם כן, אף אני אביא את הבגרות, שאף על פי שהיא מוציאה מרשות האב, בכל זאת היא לא תוציא מרשות האדון!

ומתמצים התוספות: **ויש לומר**, שאין להוכיח ממיתת האב לבגרות, משום **דאיכא למפרך** – שיש לדחות:

מה למיתת האב, שאינה מוציאה מרשות האדון, הרי זה משום **שכן לא נשתנה הגוף של האמה** [ולפיכך מיתת האב אינה גורם חזק ליציאה!]

תאמר בבגרות, שיש סברא לומר שתוציא מרשות האדון, מפני **שנשתנה הגוף** [ולפיכך הבגרות היא גורם חזק ליציאה מרשות].

”ויצאה חנם” – אלו ימי בגרות. “אין כסף” – אלו ימי נערות.”

ומקשים התוספות: **ואם תאמר, ברישא הוא ליה למנקט** – תחלה היה לתנא לנקוט “ויצאה חנם – אלו ימי נערות”. והדר [ואחר כך] “אין כסף – אלו ימי בגרות”, שהרי ימי הנערות באים לפני ימי הבגרות!⁽⁹⁵⁾

ומתמצים התוספות: **ויש לומר: משום דהמקרא “אין כסף” צריך לאוקמיה להעמידו לימי נערות**, שהרי דרשו בו עוד דרשה אחרת, **כדאמר לעיל** – “אין כסף לאדון זה אבל יש כסף [קידושין] לאדון אחר לאב”. דדרשה זו היינו בימי נערות. דהרי אין האב זכאי בקידושי בתו בוגרת.⁽⁹⁶⁾

דלא אתיא סימני נערות לא הוי זבינה זבינא

[מר בר רב אשי מבאר שלולא הדרשא היינו אומרים שאילונית אין מכירתה מכירה, מאחר שאינה יכולה לצאת בסימנים].

ומקשים התוספות: **ואם תאמר**, הרי אין אדם מוכר את בתו אלא בקטנותה, ובקטנות אין נדע שהיא אילונית **שלא תביא בעתיד סימני נערות?** דהרי סימני האילונית היינו כשהיא בת עשרים ולא הביאה שערות [שהם סימני נערות], שאז מוכח שהיא אילונית.

דהא מיניה – שהרי ממקרא זה, **דרשינן לעיל: “אין כסף לאדון זה, אבל יש כסף לאדון אחר, ומנו אב”**.

ומוכח מכאן, שכסף קידושי הבת שייך לאב.

ואם כן, על כרחך, האי קרא איירי [מדבר] בנערות.

דאילו בבגרות, אין האב זכאי בקידושין של בתו כלל,⁽⁹³⁾ **דכיון שבגרה – אין לאביה רשות בה!**⁽⁹⁴⁾

ומתמצים התוספות: **ואומר הר”ם: דאי לאו, שלולי הכתוב “ויצאה חנם”, הוה מוקמינן, היינו מעמידים את המילים “אין כסף”, וכן את היתורא דהאות יו”ד [במילה “אין”], כדאמר רבינא, שהם באו כדי לדרוש מדהן:**

חד – לנערות, וחד – לבגרות.

ונמצא, שאת הדרשה ד”אין כסף לאדון זה” – לא הוה דרשינן, לא היינו יודעים שכסף קידושי הבת שייך לאביה. ולפיכך לא היתה שום ראייה לומר שהפסוק מדבר בימי נערות ולא בימי בגרות.

להכי אצטריך, לכן הוצרך הכתוב לומר “ויצאה חנם” וזה מגלה לנו ש”אין כסף” מדבר על ימי הנערות.

[ונשארה האות י’ מיותרת, ללמד שכסף קידושי הבת שייך לאביה בימי הנערות].

בגרות שמוציאה מרשות האב כו’

[מר בר רב אשי מוכיח שבגרות מוציאה את האמה בקל וחומר: שהרי סימנים אינם מוציאים מרשות אב, ובכל זאת הם מוציאים מרשות האדון. קל וחומר לבגרות, שמוציאה מרשות אב, שודאי תוציא אף מרשות האדון].

ומקשים התוספות: **ואם תאמר: מיתת האב תוכיח שאין ללמוד קל וחומר מיציאה מרשות האב ליציאה מרשות האדון:**

שהרי מיתת האב מוציאה את הבת מרשות האב, ואין הבנים יורשים את מעשה ידיה.

ובכל זאת אינה מוציאה את האמה מרשות האדון.

המוכח לעיל בתוספות ד”ה יציאה. ועיין שם הערה [91].

95. על פי הריטב”א. [אבל עיין מהרש”א שפירש את דבריהם באופן אחר].

96. ראה לעיל [הערה 93].

93. דבר זה נלמד מהפרת נדרים, שכשם שזכותו של האב בהפרת הנדרים פוקעת בימי הבגרות, כך גם זכותו על הקידושין. [על פי תוספות ג ב ד”ה וכי תימא. וכאן עדיף יותר, שהרי הקידושין כוללים איסור, כשם שהפרת נדרים היא איסור. ועיין הערה 57 על הגמרא].

94. אם נפרש את הפסוק ביציאה בימי הבגרות, בעל כרחך גם בקידושין שהתמעטו מפסוק זה, מדובר בימי בגרות. [וכסברת הר”ח

חשוב גם לקנותה. מה שאין כן באשה [שכסף אינו חשוב להוציאה, ולפיכך אף לקנותה אינו חשוב].

אך, תוספות הבינו את פירכת רב אשי באופן אחר: כיון שבאמה העבריה מצאנו דין חדש שאינו באשה, לענין יציאה בכסף, לכן יתכן שנאמר בה עוד דין חדש, שאינו באשה, לענין קניה בכסף.⁽⁹⁸⁾

ולפי הבנת התוספות קשה: מדוע רב אשי נקט "מה לאמה העבריה שכן יוצאת בכסף"? והרי רב אשי היה יכול לנקוט גם שיוצאת בשש שנים, וביובל, ובסימני נערות! שהרי גם בכך יש לפרוך את הקל וחומר, ולומר, שדוקא אמה העבריה, הואיל ונאמר בה דינים חדשים ביציאתה, נאמר בה גם דין חדש בכניסתה, שהיא נקנית בכסף, ולא באשה.

וכדי לתרץ זאת אומרים התוספות:

הוא הדין דמצי למינקט, שאכן רב אשי היה יכול לנקוט: "שכן יוצאת בשש, ויובל, וסימנין".

אלא נחא ליה למפרך פירכא דשויכא אף בשפחה כנענית.

הוא העדיף לנקוט פירכא כזאת שהיא נכונה גם אם נלמד קל וחומר משפחה כנענית, וכדלהלן:

דהוה מצי למיעבד, שהיה אפשר לעשות קל וחומר משפחה כנענית, ולומר:

מה שפחה כנענית, שאינה נקנית בביאה, בכל זאת היא נקנית בכסף. אשה, שנקנית בביאה, אינו דין שתיקנה בכסף?!

דהרי לענין שפחה כנענית, לא שויכא פירכא דסימנים שש ויובל. שהרי אין שפחה כנענית יוצאת בדברים הללו.

ולפיכך רב אשי העדיף לנקוט "שכן יוצאת בכסף", מפני שאף השפחה הכנענית יוצאת בכסף.

ב. תוספות מקשים על מסקנת הגמרא [שאי אפשר ללמוד שכסף קונה באשה, בקל וחומר מאמה העבריה]:

הקשה ה"ר יעקב מאורלייני"ש:

אכתי, עדיין למה לי "כי יקח" ללמד שאשה נקנית

כדאיתא בפרק הערל [יבמות פ ב!]⁽⁹⁷⁾

והתוספות רומזים שהיה אפשר לתרץ, שאפשר להכיר בימי הקטנות שהיא אילונית על ידי שקולה עבה ואין שיפולי מעיה כנשים, שהדברים הללו הם מסימני האילונית כמבואר במסכת יבמות [שם].

אך תוספות דוחים זאת ואומרים:

ואף על פי שיש סימני אילונית שאפשר להכיר בקטנות, כגון הסימן דקולה עבה, וכן שאין שיפולי מעיה כנשים, בכל זאת אי אפשר לקבוע על ידי זה בלבד שהיא אילונית.

דהא אמרינן לגבי סריס שאין קובעים שהוא סריס על ידי מקצת סימני סריס עד שיהא בו כולן.

ומסתמא הוא הדין באילונית אין קובעים שהיא אילונית עד שיהיו בה כל סימני האילונית. ובכלל זה שהיא הגיעה לגיל עשרים ולא הביאה סימני נערות.

ואם כן, חוזרת הקושיא: איך עלה בדעתנו שמכירת האילונית אינה מכירה? הרי בימי הקטנות אי אפשר לדעת שהיא אילונית. [ואין אדם מוכר את בתו אלא בקטנותה]!

מתרצים תוספות: **ויש לומר, דהכי קאמר, כך אמר מר בר אשי: שהיה עולה בדעתנו לומר, שהאילונית לא הוי זבינה זבינא** [אין מכירתה מכירה].

ואמנם בימי הקטנות אי אפשר לדעת שהיא אילונית, אבל כאשר הגיעה לגיל עשרים ונודע שהיא אילונית, צריך האדון להחזיר לאב את דמי מעשיה, והאב יחזיר את הכסף שקיבל מן האדון. כי התברר למפרע שמכירתה לא היתה מכירה.

וגם הייתי אומר שאין שייך בה דין ייעוד אמה עבריה **אם יעדה** האדון. שהרי התברר שלא היתה מעולם אמה. ולפיכך אין יעודה יעוד, והיא מותרת לכל אדם.

ד-ב מעיקרא דדינא פירכא

מה לאמה העבריה שכן יוצאת בכסף.

א. רש"י מפרש שהואיל וכסף חשוב בה לפדותה לכן הוא

97. מהרש"א. [ועיין שם מה שהקשה. והרש"ש והמקנה מתרצים על כך].

הקשה עצמות יוסף: איך אפשר להוכיח מיציאות לכניסות? הרי אדרבה, ככל שריבה לה הכתוב יציאות, נראה שכונת הכתוב להוציאה מעבדות, ואין נאמר שמתעם זה יהיו לה הרבה קניינים להכניסה לעבדות?

ותירץ: כיון שריבה בה הכתוב יציאות, יתכן שמתעם זה גם הרבה לה הכנסות, שהרי מאיזה טעם אינך רוצה שיועילו בה הרבה קניינים? מטעם שאתה מכניסה לעבדות! והרי כבר נתן לה הכתוב תיקונים בזה שיש לה הרבה יציאות להוציאה מן העבדות.

מה לאמה העבריה שכן יוצאה בכסף

[ולפיכך אי אפשר ללמוד ממנה שכשם שהיא נקנית בכסף כך אשה תיקנה בכסף].

ומקשים התוספות: **ואם תאמר:** אמנם הגמרא הוכיחה שאין ללמוד את האשה מאמה עבריה מפני שמצאנו באמה העבריה קנין כסף שמוציא בה ואינו מוציא את האשה.

אבל אפשר לומר קל וחומר בסגנון אחר, ואז לא נוכל לדחות אותו על ידי דחיה זו:

נילף, נלמד את קנין כסף מקנין ביאה, ונאמר כך:

ומה ביאה, שאיננה קנין חזק, שהרי אין היא קונה באמה העבריה, ואף על פי כן היא קונה באשה.

כסף, שהוא קנין חזק יותר מביאה, שהרי הוא קונה באמה העבריה, אינו דין שיקנה באשה? (102)

[ואין לדחות קל וחומר זה ולומר: מה לאמה העבריה שהיא יוצאת בקנין כסף ונאמרו בה יותר קנינים מאשר באשה! (103)]

שהרי עכשיו אנו לומדים את קנין כסף החזק, מקנין ביאה הקל. ולא את האשה מהאמה].

ומתמצים התוספות: אם היינו אומרים את הקל וחומר בסגנון זה, **כל שכן דאיכא למיפרך,** שיש לפרוץ פירכא טובה יותר, ולומר:

יבמה תוכיח שקנין כסף אינו קנין חזק יותר מביאה.

שהרי היבמה נקנית בביאה, ובכל זאת אינה נקנית בכסף. (104)

היכא דיהבה לדידיה וקדשתו.

[הגמרא מבארת שאלו לא נאמר "כי יקח", היה עולה

בכסף? נהי דלא מצוי יליף מקל וחומר, אמנם אי אפשר ללמוד זאת בקל וחומר מאמה העבריה, אך מכל מקום נילף, נלמד זאת מהיקושא:

שהכתוב הקישה [את האשה] לאמה העבריה.

דהיינו, ממה שנאמר בענין אמה העבריה [שמות כא]: **ואם [אשה] אחרת יקח לו [האדון].**

הקישה הכתוב את האמה, לאחרת, לאשה, כדאיתא לקמן [טז א].

ואמה העבריה עצמה, נפקא לן, למדנו להלן [יד ב] שנקנית בכסף מהפסוק "והפדה".

ולפיכך, נקיש את האשה לאמה ונאמר: **ומה אמה נקנית בכסף, אף אשה שהוקשה לאמה נקנית בכסף!**

ואין לדחות זאת, ולומר שדוקא האמה נקנית בכסף מפני שהיא יוצאת בכסף, דהרי אין משיבין על ההיקש [אין דוחים דין שנלמד בהיקש מכח סברא!]

ומתמצים התוספות:

א. **ויש לומר:** דאי נלמד מההיקש הנ"ל לחוד, הוה אמינא דלא סגי בפרוטה, הייתי אומר שאין די בפרוטה אחת לקנין כסף, אלא אינה נקנית עד שיהא בכסף הקידושין שתי פרוטות, כדבעינן, כפי שצריך בקניית אמה העבריה שתי פרוטות כדמוכח לקמן. (99)

ולכן הוצרך הכתוב לומר "כי יקח", ללמד שדי בפרוטה אחת. (100)

ב. **ורבינו נתנאל תירץ:** כיון דלא ידענו דאמה העבריה נקנית בכסף אלא ממה שנאמר "והפדה", שלמדו מכאן דהואיל ויוצאה על ידי פדיה בכסף אף נקנית בכסף, לפיכך לא ילפינן מיניה, אין למדים מכאן את הקנין של אשה שאף הוא יהיה בכסף.

לפי שביציאתה, האשה אינה יוצאה בכסף, ולא שייך בה המקרא "והפדה" כמו שנאמר על אמה העבריה.

ולכן, כשם שאינה נפדית בכסף כך אינה נקנית בכסף. (101)

על ההיקש [אין דוחים היקש על ידי סברא], אלא כוונתו שצריך ללמוד מן ההיקש את עצם מה שמוכר באמה העבריה, דהיינו "והפדה". ומאחר שאי אפשר ללמוד זאת לאשה [שהרי נאמר "וכתב לה" והגמרא להלן ה' א דורשת מכאן שרק בכתיבה היא מתגרשת ולא בכסף], לכן גם את הכניסה הנלמדת מהיציאה לא למדים מאמה. עצמות יוסף [ועיין קובץ שיעורים].

102. וכן פירש מהרש"א.

103. כפי שהתבאר בתוספות ד"ה מעיקרא על פי מהרש"א.

104. וכן פירש מהרש"א.

99. היינו לקמן יב א. שצריך שהכסף שהאמה נקנית בו יהיה ראוי לקיים בו מצות גרעון כסף, דהיינו, שאם יבוא אדם לפדות את האמה מיד האדון, האדון יגרע מכסף קנייתה לפי חשבון הזמן שעבדה, ובפחות משתי פרוטות אי אפשר לגרע פרוטה [שהיא נקראת "ממון"] מן הפדיון באופן שתשאר פרוטה נוספת לפדיון עצמו. על פי תוספות רא"ש ורש"ש. ועיין עוד ברש"ש.

100. קשה: לדברי תוספות, מדוע הגמרא רוצה ללמוד אשה מאמה עבריה בקל וחומר? הרי אמה צריכה שתי פרוטות ואילו באשה מספיק פרוטה אחת! עיין מהרש"א. וקובץ שיעורים.

101. אין כוונת רבינו נתנאל שהדבר חשוב פירכא, שהרי אין משיבין

[ללמוד] "קיחה קיחה" משדה עפרון שהפסוק מדבר בכסף?

הרי בלאו הכי, גם בלא גזירה שוה, שמעינן ליה שהאשה אינה יכולה לקדש את האיש בכל צורות הקידושין שנאמרו בה, מדכתיב "כי יקח", ולא כתיב "כי תקח אשה את איש". ואפילו אם נלמד את עצם קידושי כסף ממקום אחר [מ"ויצאה חנם"]!

ומתמצים התוספות: ויש לומר, דאי לאו גזרה שוה, הוה מוקמינן, היינו מעמידים את קרא ד"כי יקח" רק אקידושין של ביאה שצריך שהאיש יאמר "הרי את מקודשת לי", אבל בקידושי כסף, לא בעינן אין צורך שיהיו באופן של נתן הוא ואמר הוא.⁽¹⁰⁷⁾

להכי אצטריך, לכן הוצרכה הגזירה שוה, לאורויי [להורות] דהפסוק "כי יקח" מייירי בכסף, ואפילו הכי בעינן, ואף על פי כן צריך שיהיה באופן של "נתן הוא ואמר הוא".

ובעלה, מלמד שנקנית בביאה.

מקשים התוספות: ואם תאמר: מדוע הוצרך הכתוב לומר "ובעלה" כדי ללמד שנקנית בביאה?

תיפוק ליה, הלא דבר זה נוכל ללמודו מדכתיב "כי יקח".

דמלבד שלשון זו מתפרשת על קיחה בכסף, [גזירה שוה משדה עפרון], הרי משמע נמי שהיא לשון ביאה, כמו כולהו לשון קיחה שהוזכרו לגבי דעריות:

[א] "איש אשר יקח את אחותו"

[ב] "ואשה אל אחותה לא תקח"

[ג] "איש אשר יקח את אשת אחיו".

שכל לשונות קיחה הללו הן ביאה [ולא קידושין, שהרי אין קידושין תופסים בכל אלו].

ברעתנו לומר שגם כאשר האשה נתנה את כסף הקידושין לבעל, וקדשתו, הרי אלו קידושין.

פירש בקונטרס שהאשה היתה אומרת "הרי אתה מקודש לי".

וקשה: שהרי באיש אינו נופל לשון "קידושין". כי קידושין משמעותם שחל איסור במתקדש כמו הקדש האסור בהנאה, ובבעל לא יתכן שהוא ייאסר בקידושין, שהרי אין האיש נאסר בכך [בקידושין] לשאר הנשים!

ולכן יש לפרש שלא כדברי רש"י:

שהאשה היתה אומרת לאיש: "הרי אני מקודשת לך" [שעל ידי הקידושין היא נאסרת על שאר האנשים].

והתוספות מוסיפים ואומרים:

וצריך לומר, כי מה שהגמרא אומרת "דיהבה לדידיה" [שנתנה לו], לאו דוקא הוא.

שהרי עכשיו הגמרא מדברת אילו היינו לומדים את קנין כסף מהפסוק "אין כסף". ומשמם למדים שאביה מקבל את הקידושין, ולא היא!⁽¹⁰⁵⁾

וכמו כן אם היה מועיל קנין כסף כשהבעל מקבלו, היה ראוי שהאב יתן את הכסף ולא הבת.

אלא, רוצה לומר: ואמרה היא את לשון הקידושין. ולא שהיא היתה המקדשת.⁽¹⁰⁶⁾

כתב רחמנא "כי יקח איש אשה".

ולא "כי תקח אשה לאיש".

מקשים התוספות:

תימה: כיון דעיקר קרא ד"כי יקח" אתא למימר [בא לומר] שהיא לא תקדשו, אם כן, מה צריך למילף

נתן הוא ואמרה היא אין אלו קידושין!

ופירש עצמות יוסף: לפי גירסתנו בגמרא שם: "ספיקא היא וחיישינן מדרבנן, משמע שמדאורייתא ודאי אין אלו קידושין, וכדברי תוספות, אלא שחכמים גזרו להתנהג בזה כאילו יש כאן ספק, עיין שם פירוש נוסף. [ועיין קובץ שיעורים].

107. בביאה האיש והאשה שוים במעשה הקנין ויתכן שמטעם זה התורה הקפידה שיאמר הוא, כדי שהוא יכניסנה לרשותו, ולא היא תכניס את עצמה לרשותו, אבל בכסף שהבעל הוא הנותן, הרי זה מעשה שלו, והייתי אומר שאפילו אם האשה סייעה לו בכך שהיא אמרה "הריני מקודשת לך", אין בכך כלום.

ולכן הכתוב השמיענו "קיחה" "קיחה" לגזרה שוה, שגם בקידושי

105. דבריהם מבוארים יותר בריטב"א, שהקשה: הרי קנין כסף נלמד מהדרשא "אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר", דהיינו לאב, והגמרא לעיל אומרת שלומדים "יציאה דכוותה", [כלומר יציאת האשה מרשות האב בקידושין דומה ליציאת האמה מרשות האדון], וכשם שכשאמה יוצאת בכסף [לפני שהביאה סימני נערות], היינו שנותנים כסף לאדון, כך קידושי כסף הם על ידי נתינת כסף לאב שהוא אדוני הבת. [או שנותנים לבת והאב זוכה ממנה].

106. קשה: להלן ה' ב הגמרא מסתפקת ב"נתן הוא ואמרה היא" אם הן קידושין. ולפי לשון אחת בגמרא, זהו ספק להלכה, וחיישינן מדרבנן שמא הן קידושין.

וקשה: שהרי מבואר בתוספות כאן שהפסוק "כי יקח" ממעט שאם

ומתמצים התוספות:

ויש לומר, מאחר שלומדים מגזירה שוה ש"ק"יחה" שהזכרה כאן היא בכסף, אין מפרשים אותה מלשון ביאה,

דשאני היכא, ששונה לשון "ק"יחה" שהזכרה בעריות, היות דאי אפשר לפרשו בענין אחר. ורק מחמת שאין לנו ברירה, אנו מפרשים ש"ק"יחה" היא ביאה.

וראה לדבר: **כדאמרינן בפרק נושאים על האנוסה** [יבמות צז א]:

לשון "ליקוחין" הכתובין בתורה סתם מה הם? –

לק"יחה הראויה לפרשה רק לשכיבה, הרי היא שכיבה.

אבל לק"יחה הראויה לפרשה כ"ק"יחה" של קידושין, הרי היא "ק"יחה" [קידושין].

והתוספות חוזרים ומקשים:

אף על פי שביארנו שלשון "ק"יחה" אינה מתפרשת מלשון ביאה אלא כשאינן אפשרות להסביר את הפסוק בדרך אחרת. עדיין יש להקשות:

ואם תאמר: ונילף [ונלמד] מגזירה שוה ד"ק"יחה לק"יחה" דאשה נקנית בביאה.

שהרי נאמרה לשון ק"יחה בענין קידושין. ונאמרה לשון ק"יחה גם על ביאה [בענין עריות], כדאמרינן בריש פרק הבא על יבמתו [יבמות נה ב]:

אשה לבעלה, מנין שנקנה בהעראה, שהיא תחילת הביאה, ואין צריך שיגמור ביאתו? –

אתיא, היא נלמדת בגזירה שוה "ק"יחה ק"יחה" מעריות!

ומאחר שנאמרה גזירה שוה "ק"יחה ק"יחה", המלמדת ש"וכי יקח" היינו ביאה, מדוע הוצרך הפסוק לומר "ובעלה", ללמד שהאשה נקנית בביאה?

מתמצים התוספות: **ויש לומר: דאי לאו**, אילו לא כתב המקרא "ובעלה", אזי את עיקר ביאה לא הוה גמרינן, את עצם זה שביאה עושה קידושין לא היינו למדים מ"ק"יחה" דעריות.

דכיון ד"ק"יחה" דהתם לא משתעי בקנין כלל, כי מאחר שלשון ק"יחה שהזכרה בעריות אינה מדברת על קנין [אלא על איסור ביאה], לכן לא למדים ממנה שביאה עושה קנין [ועדיף להעמיד את ה"ק"יחה" לענין כסף שהזכר לגבי קנין בשדה עפרון].

אבל לאחר שנאמר "ובעלה", ולמדנו מכאן שהאשה נקנית בביאה, אלא שאין אנו יודעים שהעראה גם היא נחשבת "ביאה", אזי לענין לחשב את ההעראה כגומר ביאה, גמרינן שפיר.

אז אפשר ללמוד גזירה שוה מביאת עריות לביאה של קידושין, שהעראה חשובה "ביאה".

אמה העבריה תוכיח שנקנית בכסף ואינה נקנית בביאה

[התנא מוכיח שאין ללמוד שהאשה שנקנית בכסף תיקנה בביאה, בקל וחומר מיבמה. שהרי אמה העבריה אף על פי שהיא נקנית בכסף, אינה נקנית בביאה].

מקשים התוספות: **תימה**: הרי התנא רצה שנלמד את הביאה בקל וחומר מכסף, והתורה לא תאמר "ובעלה" כלל. ואם כן, **אי הוה שתיק**, אם היה הכתוב שותק מלומר "ובעלה", הרי הוה **אמינא** הייתי אומר, **שאמה העבריה בעצמה נמי נקנית בביאה מקל וחומר**

דהא לקמן [ט ב] **ממעטינן מהמילה "ובעלה"**, שדוקא האשה נקנית בבעילה ולא אמה העבריה.

[שלא תאמר, ומה יבמה שאינה נקנית בכסף נקנית בביאה, אמה שנקנית בכסף קל ולומר שנקנית אף בביאה].

והכא [וכאן] כשהתנא רצה ללמוד ביאה מיבמה הרי **אילו לא נכתב "ובעלה" קאמר**.

ואם כן קשה: איך התנא יכול להוכיח מאמה העבריה שנקנית בכסף ואין נקנית בביאה? הרי גם באמה עצמה הייתי סבור שביאה תקנה!

ומתמצים התוספות: **ויש לומר: דהכי פריך**, כך התנא שאל תחילה:

והלא דין הוא, דמשום אשה, שכדי ללמד שביאה קונה באשה, **לא איצטריך "ובעלה"**.

דהרי ביאה באשה, **אתיא** [נלמדת] **בקל וחומר** מיבמה.

ואי, ואם תתירך שהכתוב בא למעוטי אמה העבריה, אם כן קשה:

לכתוב קרא, שיכתוב המקרא "ובעל" [בלא האות ה'], **והוי מוקי**, והיינו מבינים שהכתוב אמר זאת כדי למעוטי אמה שאינה נקנית בביאה.

את כל זה [זיקת היבמה] אכניס בתוך הקל וחומר עצמו, (109) ונימא הכי, ונאמר כך:

ומה יבמה, שאף על פי שהיא זקוקה ועומדת, התורה לא התחשבה בכך, ואין היא נקנית בכסף, ומכל מקום היא נקנית בביאה –

אשה, שאינה זקוקה, ובכל זאת היא נקנית בכסף, הרי מוכח שקל יותר לקנות אותה מאשר את היבמה, למרות שהיבמה זקוקה ועומדת, וכי אינו דין שנקנית בביאה [כביבמה], ולא יזיק לה לאשה מה שאינה זקוקה, כשם שאין זה מזיק לה להקנות בכסף!

[והסברא מתבאר יותר בהמשך דברי תוספות].

והתוספות מוכיחים, שאפשר להכניס את הפירכא לתוך דברי הקל וחומר עצמו, ואין הקל וחומר בטל:

דכי האי גוונא, שהרי כיוצא בזה צריך לומר בפרק כיצד הרגל [בבא קמא כה א]:

דבעי לאוכוחי התם, שרבי טרפון רצה להוכיח שם, דקין [שהתורה חייבה לשלם עליה חצי נזק ברשות הרבים] משלם אם נגח בחצר הניזק נזק שלם, מקל וחומר משן ורגל: (110)

דהרי שן ורגל הם קלים, שהרי הם פטורין אם הזיקו ברשות הרבים, ובכל זאת חייבין ברשות הניזק נזק שלם, אם כן, קרן שהוא חמור, שחייב כשהזיק ברשות

דהרי משום היא, האשה גופה, לא צריך להשיענו שהיא נקנית בביאה, שהרי למדנו זאת מקל וחומר!

ואם כן קשה: האות ה"א היתירה [שבמילה "ובעלה"], למה לי?

ומשני, והתנא עונה: אי לא כתב המקרא אלא "ובעל", והיינו לומדים מכאן שאין האמה נקנית בביאה, אזי היא גופה לא הוה אתיא, האשה עצמה לא היתה נלמדת בקל וחומר, דהוה אמינא, שהייתי אומר, אמה העבריה תוכיח, שאף על פי שהיא נקנית בכסף, איננה נקנית בביאה! (108)

ולכן הכתוב הוצרך לומר "ובעלה", בה"א יתירה, לומר שהאשה נקנית בביאה.

מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת

[ולכן מועילה בה הביאה לגמור את קניינה. אבל אשה שלפני הקידושין אין לה שום זיקה לבעל, אין הביאה קונה בה].

ומקשים התוספות: (108)

ואם תאמר, והלא אין מועיל לה ליבמה זקיקתה לענין כסף, שנאמר שמאחר שהיא כבר זקוקה ליבם, יועיל בה גם כסף. שהרי כסף אינו קונה ביבמה, ואם כן קשה:

ללמוד את הדבר החמור מן הדבר הקל בקל וחומר, ומצאנו איוו חומרא שמסתבר להחמיר בדבר הקל יותר מבחמור. ובאנו לפרוך מכח הסברא את הקל וחומר. הרי אנו מוסיפים משפט בתוך הקל וחומר. ומוכיחים מאותו המשפט, שהתורה לא התחשבה בסברא הזו. וכפי שיבואר בהמשך דברי התוספות.

110. בתורה נאמר ששור שנגח חייב לשלם חצי נזק בעודו תם. ומשנגח שלש פעמים נעשה מועד וחייב נזק שלם. [שמותכא לה – לן].

שור שנגח מכונה "קרן". וחייב לשלם אפילו אם נגח ברשות הרבים.

אבל שור שהזיק ב"שן ורגל", כלומר, על ידי אכילתו או דריסתו, קל יותר מאשר "קרן", ואינו חייב לשלם אלא ברשות הניזק, אך מאידך יש בו חומרא שמשלם נזק שלם כבר בפעם הראשונה שהזיק. רבי טרפון סובר שלעולם הקרן חמור משן ורגל, שכן, ברשות הניזק אפילו שור תם משלם נזק שלם, ואילו ברשות הרבים, ששן ורגל פטור, קרן תמה משלמת חצי נזק, ומועדת – נזק שלם.

וכך טען רבי טרפון: הרי למדנו ששן ורגל פטורים ברשות הרבים, ובכל זאת הם משלמים בחצר הניזק נזק שלם, אם כן קרן חמורה יותר משן ורגל, שהרי היא חייבת אף ברשות הרבים. כל שכן שנחמיר עליה ברשות הניזק לשלם נזק שלם כמו בשן ורגל.

108. דברי התוספות תמוהים: א. הרי כל מה שאנו מפרשים את הפסוק לענין אמה, זה רק משום שאשה נלמדת מקל וחומר! ואין יתכן לומר שהפסוק מדבר באמה ואשה אינה נקנית בביאה כלל? ב. צורת המיעוט שממעטים את האמה, היינו ממה שהוזכר כאן "ובעל". שמשמע דוקא אותה ולא את האמה. ומכאן שהאשה עצמה נקנית בביאה!

ופירש מהר"ם: אילו נלמד מ"ובעל" למעט אמה עבריה, ממילא האשה עצמה לא תיקנה בביאה, שהרי יש לדחות את הקל וחומר מיבמה, ולומר אמה תוכיח. ואם כן אי אפשר לדרוש את הפסוק למעט אמה. ומוכרחים לומר שהפסוק בא רק כדי ללמד שאשה נקנית בביאה, ולא למעט את האמה, ואף על פי שהיה אפשר ללמוד זאת בקל וחומר, בכל זאת "מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא". [הכתוב טרח וכותב גם דברים שאפשר ללמד מקל וחומר]. שכל מקום שאי אפשר ליישב את הפסוק באופן אחר, מפרשים שהכתוב טרח וכתב את הדבר הנלמד בקל וחומר. ועיין מהרש"ל ומהרש"א וספר בירורי השיטות.

108. תוספות הבינו שטענת הגמרא: "מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת", היינו שטעם זה מסתבר שביאה תקנה בה. מה שאין כן אשה שאינה זקוקה אין סיבה שנאמר שגם היא נקנית בביאה.

109. פירוש המושג "כל זה אכניס בקל וחומר": כאשר אנו באים

ומכאן מוכח, שכל מקום שמצאנו שהתורה החמירה ואילו הסברא נוטה להקל, אין מתחשבים בסברא [אלא מכניסים אותה לקל וחומר, ואומרים שהתורה החמירה בדבר ולא התייחסה לסברא כלל].

ועתה נחזור לדברי הגמרא כאן: הגמרא פורכת: "מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת". וקשה: הרי התורה לא התחשבה בסברא זו, שהרי כסף אינו מועיל ביבמה אף על פי שהיא זקוקה, ואילו באשה הכסף מועיל למרות שאינה זקוקה כלל [וכל זה אשים בקל וחומר].⁽¹¹²⁾

ומתמצים התוספות שני תירוצים:

א. ונראה לר"י דהכי פריך, שכך יש לפרש את פירכת הגמרא: "מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת לביאה" –

כלומר: שעיקר מצותה של היבמה הוא להקים לאחיו המת שם [על ידי שיהיה לאשה זרע מהאח החי], שזה נעשה על ידי ביאה, **הילכך נקל לה להקנות בביאה יותר מאשה**.⁽¹¹³⁾

וסברא זו אינה שייכת לענין כסף [ולפיכך אי אפשר לשים זאת בקל וחומר, ולהוכיח שבכסף התורה לא התייחסה לסברא הזאת].

ב. וה"ר אלעזר משזנ"א פירש: "מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת", כלומר: **שביאה זו אינה עושה קנין, אלא גומרת את קדושי הראשון** [האח המת], שמחמת אותם קידושין נעשתה היבמה זקוקה ליבום, ועל ידי הביאה, בצירוף הקידושין הראשונים, היבמה נעשית אשת היבום.

הרבים חצי נזק, וכי אינו דין שנחמיר עליו שחייב כשהזיק ברשות הניזק נזק שלם?⁽¹¹¹⁾

והקשה ר"י התם: דאיכא למיפרך יש לפרוך את הקל וחומר ולומר: מה הסיבה לשן ורגל שהם משלמים נזק שלם ברשות הניזק? הרי זהו משום דהזיקן מצוי, תאמר בקרן ברשות הניזק, שישלם חצי נזק בלבד, משום שאין הזיקו מצוי, ולפיכך ראוי להקל בו יותר משן ומרגל.

ומפרש ר"י התם: דלענין חיוב נזק שלם ברשות הניזק, לאו חומרא היא למיפרך מינה, אין הסברא "שהזיקן מצוי" נחשבת כחומרא בשן ורגל לענין שנפרוך בה את הקל וחומר, משום שהרי סברא זו אינה מועלת כלום בשן ורגל לחיוב חצי נזק ברשות הרבים כקרן.

[כלומר, הרי אנו רואים ששן ורגל אף על פי שהזיקן מצוי יותר מקרן, בכל זאת ברשות הרבים הקרן חמורה מהם, שהקרן חייבת ברשות הרבים ואילו השן והרגל פטורים, ומכאן שהתורה מחמירה בקרן למרות שאין הזיקה מצוי].

וכל זה [הזיקן מצוי], אשים בקל וחומר עצמו, ואומר כך:

ומה שן ורגל, שאף על פי שהזיקן מצוי יותר מקרן, בכל זאת הרי הם פטורין ברשות הרבים, ומכל מקום הם חייבין ברשות הניזק נזק שלם. אם כן,

קרן, שאף על פי שאין הזיקו מצוי כמו שן ורגל, בכל זאת התורה החמירה בו יותר, שהוא חייב ברשות הרבים חצי נזק, וכי אינו דין שחייב ברשות הניזק נזק שלם!

111. ביארנו יותר בהערה הקודמת.

112. לעיל הגמרא אומרת "מה ליבמה שכן אין נקנית בשטר". וכן – "מה לאמה העבריה שיוצאת בכסף". וכן – "מה לכסף שכן פודין בו הקדשות".

וקשה: מדוע בזה לא נאמר "כל זה אכניס בקל וחומר"? וכן קשה בכל הפירוט שבש"ס.

[כגון: כסף, אף על פי שפודין בו הקדשות, בכל זאת התורה אמרה שאינו מוציא באשה, אם כן כח קניינו חלש, וקל וחומר לשטר שמוציא וכח קניינו חזק, ודאי שגם יכניס. וכן בכל הפירוט].

תירצו תוספות טוך ותוספות הרא"ש: בפירוט הנ"ל החומרא היא מעין הקל וחומר –

וכוונתם: כאשר הקל וחומר הוא על כח הקנין של כסף. החומרא היינו ריבוי הקניינים, והקולא היינו מיעוט הקניינים ולכן,

מאחר שמצאנו בכסף ריבוי קניינים – שקונה בהקדש ומעשר שני, ומיעוט קניינים – שאינו מוציא באשה. לכן אי אפשר להכניס שום דבר לקל וחומר, ולומר שהתורה הקילה בו יותר, או החמירה בו יותר. משום דמאי אולמיה האי מהאי? [במה נבחר ונאמר שהוא המוכיח לנו אם התורה מרבה את קנייני כסף או ממעטת אותם].

ורק כאשר יש פירכא צדדית, אפשר להכניסה לקל וחומר. כגון: ביבמה מצאנו מיעוט קניינים – שאינה נקנית בכסף. ואילו באשה יש

ריבוי קניינים – שהרי היא נקנית בכסף, ואנו באים לפרוך את הקל וחומר, ולומר: מה ליבמה שזקוקה ועומדת, ולכן מסתבר שיותר קל לקנות אותה. ומטעם זה התורה ריבתה בה את קנין ביאה.

וביחס לזה יש לומר "כל זה אכניס בקל וחומר". כלומר, מה שהיבמה זקוקה ועומדת זה בעצמו אינו ריבוי של קנין. אלא שאנו אומרים שמסתבר שמכח זה התורה תרבה בה קניינים. ולפיכך, אנו מכניסים את הסברא שלנו לתוך הקל וחומר, ומוכיחים ממה שיבמה אינה נקנית בשטר, שהסברא שכן זקוקה ועומדת לא גורמת לריבוי קניינים.

ועיין עוד בתוספות הרא"ש.

113. קשה: הרי גם באשה עיקר המצוה היא לישאנה לשם פריה ורביה!

ויש לחלק בין אשה ליבמה:

[א] באשה אין מצוה דוקא באשה זו. ויכול לישא אשה אחרת. מה שאין כן ביבמה.

[ב] באשה זקנה ואילונית שאינן ראיות ללדת, גם בהן קונה ביאה, ואף על פי שאין בה מצות פריה ורביה.

[ג] העראה קונה באשה, אף על פי שלא גמר ביאתו [יבמות נה ב] ואין שייך בזה קיום מצות פריה ורביה.

[ד] יתכן שמצות פריה ורביה היא בכך שיש לו בן ובת, והביאה

העבריה, כאשר מייעד אותה האדון לאשה, ולוקח לו עוד אשה אחרת: "אם אחרת יקח לוי". הקיש הכתוב את קנין אמה העבריה ללקיחת אשה אחרת, לאשה. מה אשה נקנית בשטר, אף אמה נקנית בשטר.

אבל רב חסדא סובר, שלומדים זאת ממה שנאמר באמה העבריה [שמות כא]: "לא תצא כצאת העבדים" הכנענים, שהם יוצאים לחרות כאשר מכה אותם האדון ומוציא להם שן או עין, ולא אמה העבריה.

ומדייקים אנו מהפסוק, שדוקא ביציאתה לחרות מהאדון לא תצא כצאת העבדים, אבל נקנית היא בקנין העבדים הכנענים, הנקנים בשטר.

ולדעת רב חסדא, עדיין קשה: נלמד ששטר קונה באשה בקל וחומר מאמה, ששטר קונה בה!

ואומרים התוספות: ואפילו לדברי רב חסדא, דיליף לה, הלומד את קנין השטר באמה העבריה מהפסוק שנאמר בה [שמות כא]: "לא תצא כצאת העבדים", ומשמע שדוקא יציאתה אינה כצאת העבדים, בשן ועין, אבל לענין קנייתה הרי היא נקנית כקנין העבדים הכנענים, בשטר –

ולפי דבריו [של רב חסדא] הרי מקור הדין שאמה העבריה נקנית בשטר אינו מקידושין, ואם כן חוזרת הקושיא דלעיל: מדוע לא נלמד שאשה נקנית בשטר בקל וחומר מאמה העבריה?

אך, יש לתת טעם אחר לכך שאין לומדים ששטר קונה באשה מקל וחומר, לדברי רב חסדא: דאיכא למיפרך, שיש לפרוך את הקל וחומר כעין פירכת הגמרא לעיל:

דוקא באמה העבריה התחדש קנין שטר, שכן היא יוצאה בכסף, ומאחר שהכתוב ריבה בה יציאות, הוא ריבה בה גם קניינים. אבל אשה שאינה יוצאת בכסף אלא רק בגט, אינה נקנית בשטר. (117)

וכיון שלא מצאנו שהביאה היא קנין בפני עצמו, לכן משום דאשכחן, מטעם זה שמצאנו שביאה גומרת את הקידושין הראשונים, לא נאמר שאפשר ללמוד מזה שתקנה גם את תחלת הקנין.

כלומר, טענת הגמרא, "מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת", אינה הוכחה שיבמה נקנית בקלות יותר מאשר אשה, אלא היינו שכן קנין ביאה שמצאנו ביבמה, הוא חצי קנין, שהרי אין הוא קונה בפני עצמו, אלא בצירוף קידושי האח המת. (114)

ה-א ומנין שאף בשטר.

קשה: מדוע לא נלמד זאת בקל וחומר מאמה העבריה?

ומה אמה העבריה, שאינה נקנית בביאה, נקנית בשטר. אשה, שנקנית בביאה, קל וחומר הוא שתיקנה בשטר! (115)

וכדי לתרץ על קושיא זו אומרים התוספות:

ומקל וחומר דאמה העבריה, שאין נקנית בביאה, ונקנית בשטר, ליכא למימר, אין ללמוד בקל וחומר שאף אשה תקנה בשטר. וזאת, מכמה טעמים:

חדא, טעם אחד: משום דאמה עבריה גופה, אין לנו מקור מפורש לכך שהיא נקנית בשטר. אלא רק מדאיתקש, מההיקש של אמה העבריה, ל"אם [אשה] אחרת יקח לוי" נפקא לן, למדים אנו לקמן [טז א], כשם שהאשה נקנית בשטר, כך גם האמה נקנית לאדון בשטר. אך כל זמן שאיננו יודעים שהאשה נקנית בשטר, כמובן שאי אפשר ללמוד זאת מאמה.

אך להלן [טז א], נחלקו אמוראים (116) מנין לומדים ששטר קונה באמה העבריה:

דעת רב הונא, שלומדים זאת מהכתוב האמור באמה

היא רק אמצעי לדבר. [ואם בעל ולא נולדו לו ילדים, לא קיים מצוה]. מה שאין כן ביבמה, עצם הביאה היא מצוה שנאמר "יבמה יבוא עליה".

[בענין פריה ורביה האחרונים דנו אם הביאה היא מעשה המצוה, עיין מנחת חינוך מצוה א סוף אות ח].

114. ולפיכך אי אפשר ללמוד באשה שביאה תעשה בה קנין מושלם מתחילתו ועד סופו, שהרי לא מצאנו שביאה קונה אלא חצי קנין. ומדברי רש"י משמע כפירוש ה"ר אלעזר משזנ"א. ועיין רש"י וריטב"א.

115. קשה: הרי אמה העבריה אין קניינה לשם אישות, ולכן אין ביאה מועילה בה, ולא משום שאין נקל לקנותה. רש"י.

116. שורש מחלוקתם של רב הונא ורב חסדא: מי כותב את שטר קנין

אמה עבריה?

רב הונא אומר שאדון כותבו. וטעם הדבר: משום שנאמר באמה: "אם אחרת יקח לוי", הכתוב הקיש את האמה לאחרת דהיינו אשה, וכשם שבאשה, הבעל, שהוא הקונה, כותב את השטר, כך גם באמה, האדון שהוא הקונה, כותבו.

רב חסדא אומר שהאב כותבו, לפי שהוא המוכר. וטעם הדבר: משום שנאמר באמה: "לא תצא כצאת העבדים" – אבל נקנית היא בקנין העבדים דהיינו שטר, ושטר של עבד כנעני המוכר כותבו, מפני שעבדים הוקשו לקרקעות, ושטר מכירת קרקע המוכר כותבו. [שנאמר: "ואקח את ספר המקנה". גמרא להלן ט א]. על פי הגמרא להלן טז א. ורש"י שם.

117. תוספות כאן לשיטתם לעיל בתחלת ד"ה מעיקרא, שפירשו כך את הגמרא "מה לאמה העבריה שכן יוצאת בכסף". אבל רש"י פירש את הגמרא בדרך אחרת. כמו שבארנו בתוספות שם.

בקל וחומר, ולומר שהתורה לא התחשבה בחומרא זו. [מה שאין כן בחומרא של סברא]. וכדלהלן:

דודאי חומרא של סברא, ניתנה אפשרות להשים אותה בקל וחומר.

כגון: שן ורגל, מאחר שהתורה הקילה בהם ופטרה אותם ברשות הרבים, למדנו שהתורה לא התחשבה בכך שהזיקן מצוי. ואין סברא זו נחשבת חומרא.

אבל חומרא הכתובה בפסוק, יש לנו לומר שהיא הגורמת מעלה.

שהרי אי אפשר לומר שהתורה לא התחשבה בחומרא זו, ואין היא חומרא, מפני שחומרא זו בעצמה היא דין תורה. והרי אנו רואים בעינינו שהתורה החמירה בזה יותר.⁽¹²⁰⁾

[ב] והתוספות מקשים קושיא אחרת על דברי התנא [שהוצרך ללמוד ששטר קונה באשה מהפסוק "ויצאה והיתה"]:

ואם תאמר: ונימא, נלמד שאשה נקנית בשטר בקל וחומר מקרקעות:

שהרי קרקעות שאינן מוציאות את האשה מבעלה, מכניסות!

פירוש: דאדם יכול לקדש אשה בקרקע⁽¹²¹⁾ [מדין קנין כסף], ואינה מתגרשת בקרקע אלא בגט בלבד.

ומאחר שקרקעות, אף על פי שאינן מוציאות בכל זאת הן מכניסות, אם כן, שטר שמוציא, קל וחומר שיכניס!

ולמה התנא הוצרך ללמוד ששטר קונה מהפסוק "ויצאה והיתה"?

ומתרצים התוספות: **ויש לומר, דאיכא למיפרך, שיש לפרוך את הקל וחומר מקרקעות, ולומר:**

ועוד טעם נוסף לכך שאין לומדים ששטר קונה באשה מקל וחומר, לדעת רב חסדא:

כי לדעת רב חסדא, עצמו האב כותב את שטר קנין האמה, ונותנו לאדון.

ומעתה, **דכיון, שהיות ולפי רב חסדא, שטר אמה העבריה האב כותבו ונותנו לאדון, לכן ליכא למילף,** אין ללמוד ששטר יקנה באשה מאמה העבריה, שהרי אשה אינה נקנית בשטר בזה הענין! שהרי שטר קידושין, הבעל כותבו ולא האב!⁽¹¹⁸⁾

שכן פודין בו הקדשות ומעשר שני

התנא אומר שאי אפשר ללמוד את קנין שטר מקנין כסף, מפני שמצאנו שכסף מועיל לפדיון הקדש ומעשר שני, ואילו שטר אינו מועיל.

[א] מקשים התוספות:

ואם תאמר, את כל זה, שכסף פודין בו הקדשות ומעשר שני, מה שאין כן בשטר, אשים בקל וחומר עצמו. ונאמר כך:

ומה כסף, שאף על פי שפודין בו הקדש ומעשר שני, ובכל זאת אינו מוציא, ואפילו הכי התורה נתנה לו כח לענין שהוא מכניס.

שטר, שאף על פי שאין פודין בו הקדש בכל זאת התורה לא התחשבה בזה ואמרה שהוא [השטר] מוציא, וכי אינו דין שיכניס?

ומתרצים התוספות: **יש לומר, שיש לחלק בין חומרות שנוכרו בפסוק [כגון בשטר – שאין פודין בו הקדש] לבין חומרות של סברא [כגון בשן ורגל – שהזיקן מצוי, ומסתבר שראוי להחמיר בהן]⁽¹¹⁹⁾:**

דחומרא הכתובה בפסוק, אין אפשרות להכניס אותה

ודברי תוספות כאן לכאורה סותרים את דברי התוספות הנ"ל. [שהקשו שנכניס את הפירכא "מה ליבמה שכן זוקקה ועומדת לתוך הקל וחומר. אף על פי שהוא חומרא הכתובה בתורה].

ויש לומר, שלענין שאנו דנים בו, דהיינו לענין כח קנין היבמה, הטענה "מה ליבמה שכן זוקקה ועומדת", היא סברא בלבד [לגבי הענין שאנו דנים בו], שהרי לא מצאנו שהתורה הקילה מטעם זה ביבמה לענין כח הקנין. וזו סברתנו בלבד. אבל כאן, בענין כסף שפודין בו הקדשות, הרי זה בעצמו ריבוי קנינים שהתורה נתנה בכסף. ואי אפשר להכניס זאת בקל וחומר.

וכסברא זו כתבו לעיל תוספות הרא"ש עצמו בשאלתו, ותוספות טוך, [והובאו לעיל בהערה 112 בהרחבה. עיין שם].

121. יש אומרים שאשה נקנית בקרקע. והביאם הר"ן בתחילת המסכת ודחה את דבריהם. ותוספות הרא"ש כאן מסופק בדבר.

118. הקשה רבי עקיבא איגר: אילו לא נאמר שטר באשה היינו לומדים זאת מאמה העבריה בקל וחומר, והיינו אומרים שבאמת האב כותבו! [עיין שם שהוסיף על קושיא זו].

[ובפשוטו הברייתא מחפשת מקור לדין שטר כפי דינו אליבא דאמת. ולדעת רב חסדא שדין שטר האמה שהאב כותבו, ודאי התנא ידע שדין קידושין שונה – שהבעל כותבו, אלא שחיפש את מקור הדין].

119. כמבואר בהרחבה בתוספות לעיל [ד' ב] ד"ה מה ליבמה.

120. על פי זה מתרץ תוספות הרא"ש גם את קושיית תוספות לעיל בד"ה מה ליבמה. שמטעם זה אין להכניס את החומרא של "מה ליבמה שכן זוקקה ועומדת" לתוך הקל וחומר. שהרי זו חומרא הכתובה בתורה, ולא חומרא של סברא.